

Kansanedustajan laaja puheoikeus

Valtakunnansyyttäjä Raija Toiviainen pyytää eduskunnalta lupaa syyttääkseen ilmajokista kansanedustaja Juha Mäenpäästä (ps.) kiihottamisesta kansanryhmää vastaan. Perustuslakimme mukaan kansanedustaja voidaan asettaa syytteeseen hänen valtiopäivillä lausumiensa mielipiteiden vuoksi vain, jos eduskunta sitä vähintään 5/6 äänten enemmistöllä tukee.

Puhuttuaan täysistunnossa 12.6.2019 ensin Suomeen Lähi-Idästä tulleista turvapaikanhakijoista Mäenpää kiitti hallitusohjelman kirjausta vieraslajien torjunnasta, mutta valitteli sen väärää kohtaa. Toiviaisen mukaan Mäenpää loukkasi turvapaikanhakijoiden ihmisarvoa ja aiheutti suvaitsemattomuutta, halveksuntaa ja jopa vihaa heitä kohtaan.

Asiasta mietinnön laativa perustuslakivaliokunta joutuu pohtimaan erityisesti kansanedustajille perustuslaissa taatun laajan puheoikeuden merkitystä ja suhdetta muihin lakeihin. Se on paljon vartijana, sillä syytelupaa ei ole koskaan nykyisen perustuslain aikana pyydetty, eikä aiemmiskaan kolmessa tapauksessa kertaakaan myönnetty.

Vaikka Mäenpään puhetta voi arvostella mauttomaksi, on ymmärrettävä myös asian demokraattiset ulottuvuudet. Eurooppalaisessa oikeuskäytännössä sananvapauden suoja on vahvin juuri poliittisessa keskustelussa. Edustuksellisessa demokratiassa on elintärkeää, että kansalaisten näkemykset välittyvät päätöksentekoon heidän edustajiensa kautta mahdollisimman väärentymättöminä.

Demokratiassa ei ole syytä suhtautua kevyesti syyttäjänviranomaisen pyrkimyksiin rajoittaa poliittista keskustelua.

Kansanedustajan tehtävänä on edustaa valitsijoitaan ja puhua heidän puolestaan. Puuttuminen edustajien puheoikeuteen on aina vakava riski kansanvallalle, ja juuri siksi eduskunnalla on valta estää edustajia joutumasta valtiopäivätoimistaan syytetyiksi.

Koska politiikan asioihin liittyy usein voimakkaita kiistoja, mielipide-eroja ja jännitteitä, on edustajan voitava kokea saavansa vapaasti ilmaista toimensa hoitamisen vaatimat näkökannat. Ne voivat olla kärjekkäitä ja rajuja, jopa vastenmielisiä ja loukkaaviksikin koettuja. Eduskunta on kansan valitsema toimielin, jonka perustuslaillisena tehtävänä on konkretisoida ja lausua julki kansan tahto, ei jakaa oppitunteja kaunopuheisuudessa.

Valtakunnansyyttäjän mukaan ei ole tullut ilmi mitään, jonka nojalla Mäenpään lausunnot nauttisivat sananvapauden suojaa. Näkemys on varsin jyrkkä ja yksipuolinen, sillä se sivuuttaa kokonaan asian kansanvaltaisen puolen. Kansanedustajalla on oltava laaja vapaus arvostella tehtyä politiikkaa. Häntä sitoo toimessaan vain perustuslaki, ja tietyissä tilanteissa puhevapaus voi ylittää rikoslainkin rajat.

Demokratiassa ei ole syytä suhtautua kevyesti syyttäjänviranomaisen pyrkimyksiin rajoittaa poliittista keskustelua. Jos tämä nyt hyväksytään Mäenpään osalta, voidaan se jatkossa tehdä myös toisenlaisten mielipiteiden kohdalla. Asiassa ei suinkaan ole kyse pelkästään Mäenpäästä tai edes perussuomalaisista, vaan kansanvallan toteutumisen kovimmasta ydinalueesta.

Markku Jokisipilä

Turun yliopiston
eduskuntatutkimuksen
keskuksen johtaja

